

Samenvatting

Forensische diagnostiek is diagnostiek ten behoeve van een justitiële beslissing, waarvan de uitkomst op een of andere manier ter toetsing van een rechtelijke instantie kan komen. Forensische diagnostiek ten behoeve van minderjarigen kan in strafrechtelijk kader plaatsvinden (de zogeheten Pro Justitia rapportage) én in civielrechtelijk kader (bij beschermingszaken en gezags- en omgangszaken). Het WODC heeft namens het ministerie van Justitie (DGPJS¹) Adviesbureau Van Montfoort gevraagd een onderzoek uit te voeren naar de (vermeende) klachtgevoeligheid van jeugdforensisch onderzoek. Hierbij dienen de volgende vragen te worden beantwoord: hoe is het gesteld met de aard en omvang van de klachtgevoeligheid van de forensische diagnostiek in de jeugdzorg en wat zijn mogelijkheden om de klachtgevoeligheid te reduceren? De verwachting is dat vermindering van de (ervaren) klachtgevoeligheid de animo onder gedragsdeskundigen voor het uitvoeren van forensische diagnostiek zal vergroten.

Aard en omvang van de klachten

Om de vraag naar aard en omvang van de klachten te beantwoorden, is onderzocht hoeveel jeugdforensische onderzoeken er in 2003 zijn uitgevoerd en hoeveel klachten over dit type onderzoek in 2002 en 2003 zijn ingediend.

Gegevens over het aantal uitgevoerde onderzoeken zijn opgevraagd bij organisaties die forensische onderzoeken uitvoeren of bemiddelen tussen de opdrachtgever en uitvoerder. Het betreft: de Forensisch Psychiatrische Dienst (FPD), FORA (vijf vestigingen), Haags Ambulatorium, PPAB, Molendrift en Ambulatorium Zetten. Deze organisaties geven een redelijk representatief beeld van het jeugdforensische onderzoek in Nederland.

Informatie over het aantal ingediende klachten is achterhaald bij de organisaties die onderzoeken uitvoeren (onderzoeksbureaus en Raad voor de Kinderbescherming), de colleges van toezicht van beroepsverenigingen van psychologen (NIP) en pedagogen (NVO) en de regionale tuchtcolleges voor de Gezondheidszorg. Hiermee is naar verwachting, een vrij compleet beeld verkregen van alle klachten die naar aanleiding van jeugdforensisch onderzoek zijn ingediend.

In 2002 en 2003 zijn in totaal 31 klachten ingediend tegen 34 onderzoekers naar aanleiding van 26 onderzoeken. Vergelijking van de cijfers over het aantal uitgevoerde onderzoeken en het aantal ingediende klachten (over 2003) levert de volgende bevindingen op.

- In 2003 heeft ruim een half procent van alle jeugdforensische onderzoeken tot een klacht geleid.
- Bijna alle klachten betroffen scheiding- en omgangszaken. Uitgaande van het aantal jeugdforensische onderzoeken inzake scheiding en omgang dat in 2003 is uitgevoerd, kan geconcludeerd worden dat 5 tot 10% van alle jeugdforensische onderzoeken inzake scheiding en omgang in 2003 tot een klacht leidde.

Bijna alle klachten werden door de vader óf moeder van het kind/ de jongere ingediend, vooral door vaders zonder gezag, gevolgd door moeders met gezag. De helft van de klagers werd bij het indienen van de klacht ondersteund door een belangengroepering.

Klachten worden ongeveer even vaak ingediend bij de onderzoeksbureaus zelf als bij de beroepsverenigingen en de tuchtcolleges. Vooral klachten die worden ingediend bij een beroepsvereniging of bij een tuchtcollege worden als zwaar en belastend ervaren door de bureaus en

¹ Directoraat-Generaal Preventie, Jeugd en Sanctie

de onderzoekers. Dergelijke klachten leveren de bureaus en onderzoeker veel werk op en het duurt vaak erg lang voor dergelijke klachten zijn afgehandeld.

Hoewel het dossieronderzoek gebaseerd is op kleine aantallen (alleen klachten ingediend in de jaren 2002 en 2003 zijn bekeken) krijgen we de indruk dat de afhandeling van klachten slechts in een klein aantal gevallen tot een maatregel leidt voor de onderzoeker.

- Van 10 klachten ingediend bij onderzoeksbureaus, is de afhandeling bekend; hiervan werden er 5 *geheel of gedeeltelijk* gegrond verklaard. Dat leidde ook 5 keer tot een reactie: 4 keer werd de mogelijkheid tot heropening of een nieuwe aanvraag voor een onderzoek geboden; 1 keer bood de onderzoeker excuses aan.
- Van 14 klachten ingediend bij een beroepsvereniging of tuchtcollege, is de afhandeling bekend; hiervan werden er 6 *gedeeltelijk* gegrond verklaard. Dit leidde 4 keer tot een maatregel (waarschuwing of berisping).

De klachtgevoeligheid van scheiding- en omgangszaken heeft te maken met de aard van de problematiek waar dergelijke onderzoeken betrekking op hebben. Het gaat vaak om situaties waar ouders al jarenlang strijd met elkaar voeren. Het rapport dat voorkomt uit dit soort onderzoek kan verstrekkende gevolgen hebben en ook weer tot onderdeel van de strijd gemaakt worden. Ouders verwachten soms dat er aan waarheidsvinding wordt gedaan terwijl het onderzoek, gegeven het kader, (alleen) gericht is op inzichtelijk maken van de problematiek. De klachten hebben dan ook vooral betrekking op het ontbreken van voldoende onderbouwing en motivering van de bevindingen en op de (vermeende) partijdigheid van de onderzoekers. Dit laatste komt volgens de klagers vooral tot uiting in het selectief gebruik van informatie en de selectieve weergave van informatie in de rapportage.

Mogelijkheden om klachtgevoeligheid te verminderen en de animo te vergroten.

In hoeverre de animo van desbetreffende deskundigen om gedragswetenschappelijk forensisch diagnostisch onderzoek te verrichten wordt beïnvloed door de vrees voor klachten is onderzocht door middel van interviews met deskundigen die zelf forensisch onderzoek uitvoeren en met sleutelpersonen in het werkveld. De geïnterviewden is ook gevraagd welke mogelijkheden zij zien om de klachtgevoeligheid te verminderen en de animo onder de betrokken beroepsgroepen te vergroten. Nagenoeg alle geïnterviewden herkennen de klachtgevoeligheid van jeugdforensisch onderzoek. De impact van een klacht is bijna altijd groot, zowel voor de onderzoeker als voor de organisatie. Ook als er (nog) geen sprake is van een daadwerkelijke klacht, kan de klachtdreiging belastend zijn. Toch zijn veel ervaren civielrechtelijke jeugdforensische onderzoekers niet (meer) bevreesd voor klachten. Men wil zich hierdoor niet laten beïnvloeden; sommigen benadrukken zelfs 'dat klachten je scherp houden'. Van verschillende kanten komt echter ook bevestiging van de veronderstelling dat de klachtgevoeligheid van de scheiding- en omgangszaken mensen weerhoudt om aan dit soort onderzoek te beginnen of doet besluiten ermee te stoppen. Enkele geïnterviewde onderzoekers overwegen zelf te stoppen; andere geïnterviewden kennen iemand die gestopt is of die weerhouden wordt om dit soort onderzoek te doen.

Ook ervaringen met agressie van cliënten kunnen een negatieve uitwerking hebben op de animo om jeugdforensisch onderzoek te doen. Daarnaast is in de interviews ook regelmatig gewezen op de tekortschietende financiering; de geringe betaling en het geringe aantal beschikbare uren dragen er mede toe bij dat onderzoekers overwegen om te stoppen met van het jeugdforensisch onderzoek. Uit de interviews komt het beeld naar voren dat zowel de onderzoekers zelf als de interne begeleiders al veel aandacht besteden aan het voorkómen van klachten. Er wordt zorgvuldig en volgens

protocollen gewerkt en er is in het algemeen aandacht en begeleiding (in de vorm van meelesen en juridisch advies) voor het klachtrisico, vooral bij erg klachtgevoelige zaken. Mogelijke collectieve verzekeringen voor juridische bijstand en beroepsaansprakelijkheid hebben momenteel de aandacht van de verschillende uitvoerende organisaties.

Afname van de vrees voor klachten lijkt in de eerste plaats bereikt te kunnen worden door te accepteren dat de klachtgevoeligheid inherent is aan de werksoort. Volgens ervaren onderzoekers gaat het vooral om het ontwikkelen van een houding van distantie waardoor je minder persoonlijk geraakt wordt door een klacht. Er worden ook enkele concrete verbeterpunten genoemd zoals meer aandacht voor begeleiding en opleiding van beginnende onderzoekers en meer intervisie voor onderzoekers die werken via de FPD.

Aanbevelingen

De aanbevelingen zijn mede gebaseerd op de uitkomsten van een discussie, op basis van de onderzoeksbevindingen, die door de begeleidingscommissie is gevoerd. De aanbevelingen hebben betrekking op de volgende aspecten.

- Verbetering van de afstemming tussen opdrachtgevers, bemiddelende en uitvoerende organisaties.
- Aangaan en onderhouden van contacten met belangenverenigingen door de uitvoerende organisaties.
- Bevorderen van de acceptatie dat klachten bij het werk horen: jaarlijkse interne analyse van de klachten die bij een uitvoerende organisatie zijn ingediend, kan hieraan bijdragen
- Uitbreiding van het landelijk scholingstraject van de FPD en aanbieding van training aan onderzoekers gericht op het omgaan met klachten en klachtdreiging.
- Bevorderen dat klachten in eerste instantie zo dicht mogelijk bij de bron wordt ingediend, dus in eerste instantie bij de uitvoerende organisatie zelf. De uitvoerende organisatie kan dan waar mogelijk in een vroeg stadium maatregelen nemen om tot een bevredigende oplossing te komen.
- Verbetering afstemming van beroepscode en klachtenprocedures van de beroepsverenigingen en de tuchtcolleges. Beperking van termijnen van klachtindiening en klachtafhandeling..
- Afstemming tussen uitvoerende organisaties en FPD ten aanzien van opvattingen over de kwaliteitseisen die aan de onderzoekers gesteld dienen te worden. Een en ander is van belang voor een goede uitoefening van de kwaliteitsborging door de FPD. Ook is van belang dat de FPD overeenkomstig de Algemene Wet Bestuursrecht een eigen klachtenreglement instelt.
- Verbetering van de financiering van jeugdforensisch onderzoek.